

KURTLAR VE MANKURLAR

Samet AZAP*

Özet

Geçmişine sağlam köklerle bağlı Türk ulusları arasında kurt motifi, farklı şekillere bürünerek yaşatılmıştır. Oğuz Kağan'ın çadırına giren gök tüylü, gök yeveli erkek kurt, Göktürlere ait olan Bozkurt Destanı'nda Göktürk soyunun yeniden dirilip çoğalmasında anne kurt olarak karşımıza çıkarken, Uygurların Türeyiş efsanesinde Tanrı'nın tecelli ettiği bir erkek kurt şeklinde tasavvur edilmiştir.

Aradan geçen binlerce yıla rağmen kurt motifi canlı bir şekilde hikâyelerde, söylencelerde ve romanlarda yaşatılmaktadır. Çalışmamızın asıl konusunu teşkil edecek olan mankurtlaşma meselesinin çıkış noktası da kurtların köpekleştirilmeye çalışılmasıyla mankurtlaştırma arasında kurulan köprüdür. İlk olarak Cengiz Aytmatov'un *Gün olur Asra Bedel* romanında ortaya atılan mankurt kavramıyla iletilmek istenen mesaj zamanın Sovyet döneminin uyguladığı baskılar neticesinde açıkça ortaya konulamamıştır. Ancak zamanlarının trajedilerinin yakın tanıkları olan Türk edebiyatlarının önemli yazarları tarafından özgürlüğün sembolü olan kurtlar vasıtasıyla bu idea işlenmektedir. Bu çalışmamızda Cengiz Aytmatov'un *Dişi Kurdun Rüyalari* romanı, Muhtar Avezov'un "Kökserek" ve Tölögön Kasımbekov'un "Bozkurt" hikâyeleri kapsamında kurttan, mankurt olmaya giden süreç incelenmiştir.

Anahtar: Kurt, mankurt, Türk tarihi.

WOLFS AND MANKURTS

Abstract

The male wolf motive has been kept alive in many different forms among Turkic people. The gray-wolf that entered the yurt/tent of Oguz Kagan once again appears in one of the Kokturk epics as a she wolf symbolizing reincarnation and growing in number. The male wolf also appears in the Uigur epic Türeyiş as a symbol of God.

Despite the intervening thousands of years the wolf-motive has been kept vivid in narratives, stories, and novels. This work will try to establish a bridge between mankurtism/slaverism and the wolves. Mankurtism has been a phenomenon since the print of Aitmatov's book *Gün Olur Asra Bedel*. This book was a corner stone to imply Soviet regime's pressure on the people. As close witnesses of these tragedies representatives of Turkic literatures use wolf image as the symbol of freedom. Aitmatov's work *Dişi Kurdun Rüyalari*, Auezov's story "Kökserek," and Tölögön Kasımbekov's "Bozkurt" are examined from the process of mankurtism.

Keywords: Wolf, mankurt, Turkish history.

* Arş. Gör.; Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, sametazap@hotmail.com.

Dünya tarihine ve edebiyatına yön veren çok zengin sözlü ve yazılı kültür unsurlarına sahip olan Türkler, göçler, savaşlar ve ticari ilişkiler neticesinde birçok kavimle etkileşim içinde bulunmuşlardır. Bu etkileşim sonucunda henüz yazının bulunmadığı devirlerde zengin bir sözlü kültür halkın dilinde boydan boya, nesilden nesle aktarılarak günümüze kadar gelmiştir. Sözlü kültür ürünlerinden efsaneler ve destanlar ayrı bir öneme sahiptir. Destanlarda yer alan ağaç, ışık, kurt vb. gibi motifler destanların kilit noktalarını oluştururlar. Bu motiflerden kurt motifi, Türklerin yaradılışı ve soylarının devamını sağlamasıyla ilgili anlatılan efsanelerin varlığı dolayısıyla ayrı bir öneme sahiptir.

Çin kaynaklarına göre kurttan türeyiş efsanelerinden ilki hakkında şu hikâye rivayet edilir:

Wu-Sun'ların batı sınırında küçük bir devlet varmış. Hun hükümdarı Wu-Sun kralına taaruz etmiş ve Kun-mo'nun babası olan bu kralı öldürmüş. Kun-mo da o sıralar çok küçükmüş. Hun hükümdarı ona kıyamamış, onu sağ bırakmış. Çocuğun etrafında bir dişi kurt dolaşmaya başlamış. Kurt çocuğu emzirdikten sonra oradan uzaklaşmış. Bütün olan biteni gören Hun hükümdarı çocuğun kutsal bir yavru olduğunu anlamış ve çocuğu büyütüp Wu-sun kralı yapmış. Orta Asya'daki ilk kurt efsanesi bu şekilde ortaya çıkmıştır (Ögel, 2003: 14).

Türk kabilelerine genel ad olarak Kao-çi adını veren Çinliler. Kao-çilerin yani Türklerin kurttan türedikleriyle ilgili anlattıkları bir başka efsaneye göre, Kao-çi hakanının iki kızından küçüğü kurt ile evlenir. Dolayısıyla Kao-çi halkı bu kurtla kızın çocuklarından türemiştir (Ögel, 2003: 17-18).

Göktürklerin kendi soylarına ait inanışlarıyla, devlet kurmadan önceki tarihlerini aydınlatıcı hususiyetler taşıyan iki destan bulunur. Biri "Bozkurt", diğeri "Ergenekon" destanıdır. Bozkurt destanının esas, yok olma felaketine uğrayan Göktürk soyunun yeniden dirilip çoğalmasında bir bozkurdun anne kurt olarak vazife görmesidir (Banarlı, 1987: 24). Türkler Ergenekon'dan çıktıkları vakit Göktürklerin padişahı, kağan soyundan Börte Çene idi. Börte Çene, Moğolcada "bozkurt" demektir. Böylelikle kurt sembolü ve anne kurt aradan geçen zamanın uzunluğuna rağmen unutulmamıştır (Banarlı, 1987: 26-27).

Göktürk çağında kurt bir totemden ziyade kutsal bir sembol halini almıştı. Göktürklerin kendi bayraklarının başına bir kurt heykeli koymalarının sebebi de bu idi. Kurt başlı sancaklar, Göktürk devletinin yıkılışından sonra da unutulmamış ve Çin imparatorlukları, mesela Türgeşler gibi Türk kavimlerine kağanlık unvanları verecekleri zaman kurt başlı bir bayrakla bir davul vermeyi de unutmamışlardı. Yakut masallarında ise kutsal ruhların 9 oğullarının hepsi de kurda benzetilirdi (Ögel, 2003: 40-41).

Kök-Börü, yani “Gök-kurt” büyük hükümdarların kudretini göstermek için kullanılan bir sıfat idi. Mesela Manas Destanı’nda Kırgızların Orta-Yüz reisi Kökçö’nün oğlu ile Manas-Han’ın oğullarına, konuşma sırasında hep “Kök-Börü sultanım” denirdi. Manas’ın karısı Kanıkey Hatun da bir gece yatarken çok güzel bir rüya görmüştü. Rüyasının yorumu için şöyle demişlerdi: “Kök yal töböt börü” yani “bu çocuk gök yeleli korkunç bir kurt” gibi olacak (Ögel, 2003: 49). Gök yeleli kurt motifi Oğuz Kağan Destanı’nda Oğuz Kağan’a yol gösteren kutsal bir rehber olarak geçmektedir: “...gün doğarken Oğuz Kağan’ın çadırına güneş gibi bir ışık girdi. O ışıktan gök tüylü, gök yeleli bir erkek kurt çıktı. O kurt Oğuz Kağan’a söz söyledi dedi ki: “Ey Oğuz! Sen Urum üzerine atlanmak dileğindesin. Ben senin hizmetinde yürümek istiyorum.” dedi. Oğuz Kağan ve Ordusu Gök yeleli kurdu takip ettiler” (Banarlı, 1987: 19). Oğuz Kağan destanındaki bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere kurt Türklerce bir rehber, yol gösterici olarak kabul edilmiştir.

Kırgızlarda cins, güzel ve cesur atlara da Kök-Börü, yani “Gök-Kurt” adları veriliyordu (Ögel, 2003: 49). Yine Kırgız edebiyatında Manas Han tarif edilirken, “Börü köstü ku murut” yani “Kurt gözlü, kır bıyıklı” Manas’ın okları için de, “Börü tildi çal yiba”, yani “kurt dilli kır ok” (Ögel, 2003: 50) deniyordu.

Bahaeddin Ögel’e göre, Altay dağlarında “Kurt Dağı” adını taşıyan birçok zirve vardır. Atilla’nın yüzünü de kurda benzetenler vardı. Altayların doğusunda yaşayan Bersit kabilesi de kendilerinin kurttan türediklerine inanırlar ve bunun gerçek olduğunu da iddia ederlerdi (Ögel, 2003: 44).

Cengiz-nâme destanında Alango’nun, Duyın Bayan’ın ölümünden sonra semavi kurtla çiftleşip Cengiz’i doğurması, kurt motifinin ve kurttan türeme anlayışının bir tezahürü olarak yorumlanmalıdır (Şişman, ????: 32). *Cengiz-nâme*’nin Başkurt rivayeti olan nüshada da “Başkurt kabilelerini teşkil eden Yurmatı, Kıpçak, Kanglı, Kıtay, Tamgan gibi muhtelif boylara tamga, ağaç, kuş, uran (savaş parolası) veren şu Gök Börü oğlu Cengiz Han’dır.” şeklinde bir ifade geçmektedir (İnan, 1998: 72). Anadolu’daki halk inançlarında da ulu zatların kurt donuna girebildiğini gösteren örnekler vardır. Ayrıca destanlardaki “Kurt Ana” ve “Kurt Ata” kavramlarını don değiştirme ile izah eden çalışmalar da vardır (Kalafat, 2009: 159).

Destanlar, efsaneler ve masallardan başka, Türk tarihi ve edebiyatı için vazgeçilmez kaynaklar olan Orhun abideleri, *Dede Korkut Hikâyeleri* ve *Kutadgu Bilig*’de de kurt motifinin geçmesi, kurdun Türk tarihine ve edebiyatına ne derece nüfuz ettiğini gösterir. Orhun abidelerinde kağanın askerlerinin kurt gibi düşmanlarının koyun gibi olduğu söylenir (Ergin, 2005: 38). *Dede Korkut* hikâyelerinde kurt, Salur Kazan’ın evinin yağmalandığı hikâyede geçer. Kazan, hikâyede kurt ile konuşur ve kurt için kullandığı “Kurt yüzü mübarekdür” cümlesi

kurdun Türkler arasındaki değerini belirtir. Ayrıca konuşmanın sonunda kullandığı “kara başum kurban olsun, kurdum sana” (Ergin, 2004: 101) cümlesi ve *Kutadgu Bilig*’de yer alan “kuşlar bile Gök kurdu geçemez! Havada uçan karakuş sürüleri, seni seçemezler, ey kök Böri!” (Ögel II, 2006: 119) gibi ifadeler türeyiş efsanelerinden beri süren, kurdu kutsallaşan bir varlık olarak gören bir halkın devamıdır.

Aradan geçen asırlara rağmen kurt motifi kaybolmamış, şekil değiştirerek destanlardan ve efsanelerden, romanlara, hikâyelere sıçramıştır. Bildiride ele alınacak esas mevzu kurttan “mankurtlaşma”ya giden süreçteki semboller ve imajlardır. “Mankurt” ve “mankurtlaşma” kavramları nedir? İlk ne şekilde ortaya atılmıştır? Bu sorulara cevap bulmak gerekmektedir.

Mankurtluk hakkında ilk bilgilere Manas Destanı’nda rastlanıyor. Orada çocuk Manas’ın yaramazlığı ve dayanılmaz gücünden korkan Kalmaklar’ın, onu mankurt edelim deyip söz bağladıkları şöyle destanlaşmıştı:

Balayı tutup alalım
Başına şire takalım
Eve götürüp azap verelim
Altı boy Kalmak’ın
Ayak Başını yığalım

“Mankurt” kavramı internet arama motorundan tarandığında 05.03.2011 itibarıyla 259.000 sonuç ortaya çıkmaktadır. Bu durum “mankurt” konusunun insanlarca ne kadar araştırıldığını gösterir. Ayrıca sonuçların içeriklerine bakıldığında siyasi belki ideolojik bir malzeme haline getirildiği görülür. Yalnız herkesin bildiği bir gerçek vardır ki bu 259.000 sonucun doğmasına yol açan “mankurt” kavramını edebiyat literatürüne sokan sadece Kırgız edebiyatının değil, tüm dünyanın en büyük sanatkârlarından biri olarak kabul gören Cengiz Aytmatov’dur. Aytmatov eserlerini bir kuyumcu, bir heykeltıraş gibi tezgâhında olağanüstü titizlikle işlemiştir. Bu tezgâhtan çıkan en nadide mücevher belki de *Gün Olur Asra Bedel* ya da diğer adıyla *Gün Uzar Yüzyıl Olur* romanıdır. Söz konusu romanda Aytmatov bir hikâyeye anlatır:

Sarı Özbek’i işgal eden düşmanlar tutsaklara korkunç işkenceler yaparlarmış. İnsanın hafızasını yitirmesine, deli olmasına yol açan bir işkence usulleri varmış. Önce esirin başını kazır, saçları tek tek kökünden çıkarırlarmış. Bunu yaparken usta bir kasap oracıkta bir deveyi yatırıp keser, derisini yüzermiş. Sonra bu deriyi parçalara ayırır, taze taze esirin kan içinde olan kazınmış başına sımsıkı sararlarmış. Böyle bir işkenceye maruz kalan tutsak ya acılar içinde kıvrılarak ölür, ya da hafızasını tamamen yitiren, ölüncüye kadar geçmişini hatırlamayan bir “mankurt”, yani geçmişini bilmeyen bir köle olurmuş. Bundan sonra deri geçirilen tutsağın boynuna başını yere sürmesin diye bir

kütük ya da tahta bağlar, yürek parçalayan çığlıkları duyulmasın diye uzak, ıssız bir yere götürürler, elleri ayakları bağlı, aç susuz güneşin altında öylece birkaç gün bırakırlar. Sarı-Özek'in kızgın güneşine “mankurt” olmaları için bırakılan tutsakların çoğu ölür, beş-altı kişiden ancak bir ya da ikisi sağ kalırmış. Onları öldüren açlık ya da susuzluk değil, başlarına geçirilen soğumamış deve derisinin güneşte kuruyup büzülmesi, başlarını mengene gibi sıkıp dayanılmaz acılar vermesiymiş. Bu dayanılmaz acılar sonunda tutsak ya ölür, ya da aklını hafızasını yitirmiş. Bir “mankurt” kim olduğunu, hangi soydan, hangi kabileden geldiğini, anasını babasını bilmezmiş. İnsan olduğunun bile farkında değilmiş (Aytmatov, 1991: 78).

Romanda annesi Nayman Ana'yı tanımayıp, onu öldüren “mankurt” oğul Colaman işte bu kaybolan değerlerin en önemli temsilcisidir.

Romanın bir bölümünde anlatılan bu hikâye alelade anlatılmış bir hikâye değildir. Aytmatov anlatılarının kilit noktasını teşkil eden “mankurt” tipi bu hikâye ile duyulmuş sonra bir sembol olarak birçok eserde kendisine kimliksiz temsilciler bulmuştur. “Mankurt” olmak için deve derisi şart değildir. Geçmişine, kültürüne, kendi köklerine yabancılaşan diğer bir deyişle ötekileşen bireyler Aytmatov ve diğer Türk yazarlarının anlatılarında birer “mankurt” olup çıkmışlardır.

Kuz Başındaki Avcının Çılgılığı kitabının “Yüzyılların Gölgesindeki Suç” adlı bölümünde, Muhtar Şahanov'un sorusuna Aytmatov'un verdiği cevap “mankurtlaştırma”nın bilinçli yürütülen ideolojik bir köleleştirme projesi olduğunu gösterir. “Totaliter sistem zamanında bütün topluma, onun içinde senin de benim de, hepimizin aklına, fikrine, anlayışına ideolojik şire konu. Bu, bir rejime körü körüne bağlayıp, kelepçelemek amacıyla yapılmıştı.” Zamanının trajedilerine şahit olan Aytmatov bu ideolojik yabancılaştırma, yok etme politikasına babası Törökul Aytmatov'u kurban vermiş. Bu durumun ruhsal dünyasında açtığı derin yarayı hafifletmek ve “mankurtlaştırma”nın önüne geçmek için eserleri aracılığıyla insanları derin uykularından uyandırmaya çalışmıştır. Teslimiyetçiliğe, kimlik kaybına, şuursuzca geçmişe, örf adet ve geleneklere yabancılaşmaya karşı çıkan Aytmatov, bunda başarılı olmakla kalmamış evrenselliği de yakalamıştır. Boris Shusteff'in 1999 yılında kaleme aldığı “Yahudi Mankurtlar” isimli makalesi bunun en iyi göstergesidir. Ramazan Korkmaz'ın şu tespiti de “mankurtlaşma” meselesini en iyi açıklayan görüşlerden biridir:

Deneyimsel belleğin tahrip edildiği sosyal ortamlarda birey ontolojik güvenlik referanslarını yitirdiğinden kendini yalıtımsız huzursuz bir biçimde duyumsar ve ideolojiler için istismara açık bir alan oluşturur. Daima totaliter ve şiddet öğeleri içeren ideolojiler bu yalıtık ve güvensiz bireylere kendi doğmalarını kısa bir zamanda enjekte ederek, kendine kesin inançlı “mankurt” havariler kazanmış olur. Andrey Kriltsov,

Tansıkbayev, Sabitcan, Bazarbey, Abakir, Orozkul, Ordok vb. kişiler bu tarzda kendisini tahrip eden gücün kimliğine dönüşmüş tiplerdir (Korkmaz, 2008: 253).

Aytmatov, kendisiyle yapılan bir röportajda, “mankurt” tipinin Sovyetler Birliği ve Kırgız kültürü içindeki geçmişteki ve bugünkü durumuna temas eder:

Bildiğiniz gibi bu “mankurt” efsanesini bir romanımda anlattım; ama laf olsun diye değil, bugünkü siyasi hayatla bağdaştırarak... Eskiden aslını unutmuş, robotlaştırılmış insanlara “mankurt” denirdi. Bugün de aynı şekilde duygusuzlaştırılmış kökünden koparılmış, neyi niçin yaptığını bilmeyen ve kendisine verilen emirleri hiç düşünmeden uygulayan insanlar da bir çeşit “mankurt”tur. Türk Cumhuriyetlerinde hâlâ “mankurtların” bulunup bulunmadığına gelince: vardır şüphesiz. Ama ne kadar olduklarını kestirmek pek kolay değil (Kolcu, 2008: 75).

Yazarın söylediği gibi “mankurt” efsanesi laf olsun diye anlatılmamıştır. “mankurtlaşma”, sistemin robot bireyler yetiştirme projesinin eseridir. Bu bireyler geçmişine, kültürel değerlerine yabancı, özgürlükleri ellerinden alınmış, düşünme yetilerinden mahrum bırakılmış zavallılardır. Aytmatov, *Dişi Kurdun Rüyalari* adlı eserinde, bu ideolojik köleleştirme olgusuna eleştiri oklarını yöneltir. Romanın kahramanı Abdias kilisenin “mankurt” bireyler yetiştiren dogmatikçi anlayışına karşı çıkmış, bunun üzerine kiliseden kovulmuştur. Abdias, mücadelesini bu kez de gençleri zehirleyen haşhaş kaçakçıları için sürdürür. Ancak belleği kökünden kazımayı amaçlayan sistem bu kez de bu gençleri hedef almış birer “mankurt” olma yolunda onları mıknatıs gibi kendine çekmiştir. Abdias yozlaşan sisteme tek başına karşı koymaya çalışsa da, Grişan liderliğinde “mankurtlaşan” gençlerin kendisini trenden atmasına engel olamamıştır. Bu kez de kendisini Boss ve ekibinin içinde bulan Abdias, Sayga sürülerini Mujunkum bozkırında katleden “mankurtlaşan” ideolojiye karşı savaş açsa da kitleler halinde “mankurtlaşan” insanlara doğruyu aşılama çabasına İsa gibi çarmıha gerilmekten kurtulamaz.

Aytmatov’un kendi otobiyografisini yazdığı *Hakkımda Notlar* kitabından, ötekileşme, değerlere yabancılaşma ve mankurtlaşmaya set çekmek için eserlerini yazdığı şu cümlelerden anlaşılır:

Yedi sülale ötesini bilmek bizim köyde herkesin vazifesidir. Yaşlılar küçük çocuklara ciddi ciddi sorarlardı. Buraya gel bakalım yiğit, hangi soydasın babanın babası kimdir? Ve onun babası nasıl bir adamdı? Ve şayet çocuk kendi geçmişini bilmiyorsa, o çocuğun anası babası azarlanırdı. Ne biçim baba bu, eşsiz dostsuz, akrabasız derlerdi. Niçin bu kadar kayıtsız? İnsan geçmişini bilmeden nasıl büyüyebilir? Burada önemli olan nesillerin ve cemiyet içinde ortak ahlaki sorumlulukların devamını temin etmekte (Söylemez, 2002: 90-99).

“Mankurtlaşma”ya giden kayboluş sürecini anlatmada önder Aytmatov’dur; ancak diğer Türk cumhuriyetleri yazarlarının birçoğu da bu ideolojik bellek silme, yeni ideolojileri dikte etme sürecine, devrin şartları yüzünden ancak dolaylı yollardan eserlerinde cevap vermişlerdir. Bu yazarlardan biri de Kazak bozkırının bilge yazarı Muhtar Avezov’dur. Avezov’un “Kökserek” hikâyesinde “mankurtlaşma”ya giden yolda, kurt ile köpek arasındaki ince köprü, “mankurt” tipinin ve ideolojik kimlik silme sürecinin nasıl işletildiğinin en açık göstergesi olsa gerektir. Kurt motifi aradan geçen asırlara rağmen hâlâ diri bir şekilde eserlerde yaşatılmaktadır. Kurdun geçmişte yüklendiği vizyon zamanla değişmiş kutsallık yerini, saygıya bırakmıştır.

“Kökserek” hikâyesinde insanlarla kurtların özellikle de Kökserek’in mücadelesi konu edilir: “İnsanlar bir kurt inini basarak yedi yavrunun altısını öldürür ve yavru bir kurdu yanlarına alarak köylerine dönerler. Kurmaş adlı çocuk yavruya Kökserek adını vererek onu sahiplenir. Yavru kurdu ehlileştirmeye çalışırlar. Kökserek büyür ve yeleli erkek bir kurt olur. Bir köpek gibi yaşatılmaya çalışılan Kökserek, aradan geçen onca yıla rağmen aslını unutmamış ve bir gün ansızın ortadan kaybolarak özgürlüğüne kavuşmuştur. Korkusuz ve zeki bir hayvan olan Kökserek zamanla efsaneleşmiş koyun, deve, at başta olmak üzere insanlara ağır kayıplar vermiştir. Hatta bir gün çoban bir çocuğa saldırmış onu parçalayarak öldürmüştür. Bu çocuk, kendini yavru bir kurt iken alıp büyüten Kurmaş’tan başkası değildir. Bir köpek gibi büyütülmeye çalışılan diğer bir deyişle, kurt olduğu, aslı unutturulmaya çalışılan, aynı bağlamda düşünülürse Türk halkları gibi “mankurtlaştırılma”ya çalışılan Kökserek özüne dönmüş, boynuna geçirilen esaret ipini parçalayarak adeta kurdun ehlileştiremeyeceği mesajını vermiştir.

Aynı paralellikte değerlendirilebilecek bir diğer hikâye de Kırgız yazar Tölögön Kasımbekov’un “Bozkurt” hikâyesidir. Hikâyede, kurt ininden Bozkurt’un dört minik yavrusunu kaçırın adamla yavrularını kurtarmaya çalışan Bozkurt arasındaki mücadele konu edilir. Çuvala koyduğu yavruları evine götüren adam onları bir köpek gibi yetiştirmek ister. Hikâyede geçen adamın kendi içsel dünyasıyla konuşması çok manidardır:

Ne yapacaksın bunları? diye sordu yavrulara acıyan gönlünden gelen bir ses. ‘Onları köpeğe dönüştüreceğim’ diye karşılık verdi başka, soğuk bir ses. ‘Kurt hiçbir zaman köpek olamaz ama’ diye karşılık verdi gönül sesi. Soğuk ses bir kahkaha patlatıp ‘Burada yaşayacaklar, masamın artıklarıyla beslenecekler; annelerinin, sütüyle verdiği kurtluk duygusunu kaybedecekler. Böylece köpeğe dönüşecekler’ (Söylemez ve Aşlar, 2009: 102).

Üç yavrusu öldürülen tek yavrusunu kurtarmak için köye giren bozkurt tuzağa düşüp yakalanır. Canlı canlı derisi yüzülen Bozkurt yapılan bu işkenceye gözünü bile kırpamaz. Asalet simgesi kurdun bu duruşu karşısında adamın ağzından şu cümleler dökülür: “Şuna bak! Sesini

bile çıkartmıyor neden acaba? Bu acıya nasıl dayanıyor. Şimdi bunun yerinde bir köpek olsaydı feryadı çoktan basmıştı.” Adam Bozkurt’un gözlerinde bir yaş damlası görebilmek umuduyla olanca gücüyle soyar deriyi. Bozkurt ise, mağrurluğundan ödün vermez, her zamanki gururlu görünüşünü değiştirmez. Artık iyice açığa çıkan iç organları çalışır, adeta onun hâlâ canlı olduğunu simgeler.

“Mankurtlaşma” sürecinde kurdun köpekleştirilmek istenmesiyle Aytmatov anlatılarında rastlanan belleğin silinmek istenmesi aynı sistemin ürünüdür. Köpek esaretin, kurt ise özgürlüğün sembolüdür. Köpeğin önüne ne verseniz yer, sahibinin sözünden çıkmaz. Oysa kurt öyle midir? Kendi yiyeceğini kendi bulur, doğanın sunduklarıyla yetinmez. Yukarıda bahsedilen hikâyelerde de olduğu gibi tarihin her döneminde Türk uluslarını boyunduruk altına almaya çalışan, Türklerin boyunlarına esaret ipini geçirmeye çalışan ideolojik bir takım devletler olmuştur. Ancak aslına, geçmişine, örf ve adetlerine sıkı sıkıya bağlı Türk ulusları bu mankurtlaştırma sürecine karşı “Bozkurt” gibi “Kökserek” gibi dimdik ayakta durmuştur.

Kaşgarlı Mahmud, *Divan-ı Lügat’it Türk* adlı eserinin girişinde der ki: “Tanrı Devlet güneşini Türklerin burcunda yarattı. Feleği onların mülküne uyarlayıp döndürür. Onları Türk diye adlandırdı, cihan mülkünün sahibi yaptı”.

KAYNAKLAR

- AVEZOV, M. (1997). *Hikâyeler*. (çev. Zeyneş İsmail-Ahmet Güngör). Ankara: Bilig Yayınları
- AYTMATOV, C. (1990). *Dişi Kurdun Rüyalari*. (Tercüme Refik Özdek). Ankara: Ötüken Neşriyat.
- AYTMATOV, C. (1991). *Gün Olur Asra Bedel*. (çev. Refik Özdek). İstanbul: Ötüken Yayınevi
- AYTMATOV, C. ve MUHTAR, Ş. (2000). *Kuz Başındaki Avcının Çılgılığı*. Ankara: Kitap Yurdu.
- BANARLI, N. S. (1987). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- ERGİN, M. (2004). *Dede Korkut Kitabı I*. Ankara: TDK Yayınları.
- ERGİN, M. (2005). *Orhun Abideleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- İNAN, A. (1998). *Makaleler ve İncelemeler I*. cilt Ankara: TTK Yayınları.

- KALAFAT, Y. (2009) *Türk Halk Tefekküründe Kurt II*. Ankara: Berikan Elektronik Basım Yayım.
- KOLCU, A. İ. (2008). *Cengiz Aytmatov Üzerine Yazılar*. Erzurum: Salkım Söğüt Yayınları.
- KORKMAZ, R. (2008). *Ötekileşme Sorunu ve Eve Dönüş İzlekleri*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- ÖGEL, B. (2003). *Türk Mitolojisi I*. Ankara: TTK yayınları.
- ÖGEL, B. (2006). *Türk Mitolojisi II*. Ankara: TTK yayınları.
- SÖYLEMEZ, O. (2002). *Cengiz Aytmatov Hayatı ve Eserleri Üzerine İncelemeler*. Ankara: Karam Yayınları.
- SÖYLEMEZ, O. ve AŞLAR, H. (2009). *Kırgız Hikâyeleri Antolojisi*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi.
- ŞİŞMAN, B. (2009). *Cengiznâme Hazâ Kıssa-i Çingiz Hân*. Samsun: Etüt Yayınları.